

למשמעותם של המגילה ונס פורים

הרב שאול דוד בוצ'קו

ישיבת היכל אליהו - כוכב יעקב

3	סוגיית הגמרא
3	מדוע נביאים לא הוסיפו על התורה ואילו החכמים שאחריהם הוסיפו?
4	קל וחומר מפסח לפורים
5	מדוע אין אומרים הלל על נס שנעשה בחו"ל?
5	היאך סיפור המגילה נחשב כהלל ושבח לקב"ה?
6	נס פורים אינו גאולה שלמה
6	לאחר שגלו ישראל אפשר לומר הלל על נס שבחו"ל
7	ההבדל בין תקופת הנביאים לתקופת החכמים
7	מטרתו של "סייג לתורה"
9	שינוי תקופה שמהווה שינוי הנהגה של הקב"ה בעולם
9	הודאה טבעית שאינה מכוחו של ציווי
10	נס שנעשה בחו"ל נותן לגיטימציה למציאות ישראל בגלות
11	נס נסתר מול נס גלוי - מה גדול יותר?
13	יציאה מעבדות לחירות במהותה חשובה יותר מהצלה ממוות לחיים
14	נס פורים דומה ליציאת מצרים - שניהם הכשירו את כניסת ישראל לארץ
14	משמעויות חג הפורים וההשוואה לדורות שלנו

ישיבת היכל אליהו

כוכב יעקב 90622, טל' 02-9972023, פקס' 02-9972115

© כל הזכויות שמורות - תשע"ג - 2013

במאמר זה ברצוני לעסוק באחת הסוגיות היסודיות במסכת מגילה, סוגיא שהבנתה תעזור לנו להבין את מהותו של חג הפורים, ואת עניינה של מצות היום - המגילה. להבנת הדברים נקטע את הסוגיא לקטעים, ונתייחס לפי סדר לכל קטע.

סוגיית הגמרא

כך אומרת הגמרא (מגילה יד ע"א): "תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש? אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן? אי הכי הלל נמי נימא! לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה? כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה. משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא. רבא אמר: בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש? אכתי עבדי אחשוורוש אנן. בין לרבא בין לרב נחמן קשיא. והא תניא, משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה, כיון שגלו - חזרו להכשירן הראשון".

מדוע נביאים לא הוסיפו על התורה ואילו החכמים שאחריהם הוסיפו?

נחזור ונקרא את הסוגיא, ונשאל כמה שאלות: "תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. כל כך הרבה נביאים היו לישראל (רש"י שם מונה את שמונתם), אך הם לא הוסיפו שום מצוה לעם ישראל, חוץ ממצות מקרא מגילה בפורים. ולכאורה תמוה, הרי אנו יודעים שאין התורה שבכתב עומדת לעצמה אלא היא ירדה לעולם יחד עם תורה שבעל פה, ואף נתנה כוח לחכמים שבכל דור ודור להוסיף מצוות ותקנות ולגזור גזרות. אם נתבונן באורח חיינו היום נגלה שרוב המצוות היומיומיות שלנו הן מצוות מדרבנן.

אנו מתפללים שלש תפילות ביום כפי שתיקנו לנו חכמים, תקנה שקובעת לנו את סדר היום. רוב איסורי שבת הם איסורים מדרבנן, רוב הברכות הן מדרבנן, הדלקת נרות, נטילת ידים, ועוד ועוד - הכל מצוות מדרבנן. מדוע, אם כן, לא הוסיפו הנביאים בכל הדורות שום דבר על דברי תורה? בסוף תקופת הנביאים, בתחילת בית שני, בימי עזרא ונחמיה, קמו אנשי כנסת הגדולה, ואחריהם דורות של תנאים ואמוראים, והם אשר הוסיפו מצוות ותקנו תקנות וגזרו גזרות מדברי סופרים, אך הנביאים שהיו עד אותה תקופה לא עשו כן, וצריך להבין מדוע. מה ההבדל בין נביאים לחכמים? מאידך, אנו רואים שהנביאים כן הוסיפו מצוה - מצנת 'מקרא מגילה'. כיצד עשו זאת? במה נתייחדה מצוה זו שהחליטו נביאים להוסיפה על מצוות התורה?

קל וחומר מפסח לפורים

זוהי למעשה שאלת הגמרא: "מאי דרוש? ועל כך עונה הגמרא: אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן?" מסביר רבי יהושע בן קרחה שהנביאים עשו 'קל וחומר', ולמדו זאת בסברה הגיונית, וכידוע 'סברא דאורייתא', כלומר אם הדברים מובנים מאליהם ומוכרחים מן ההגיון הרי הם למעשה מחוייבים מן התורה. מהו, אם כן, המהלך ההגיוני אותו למדו הנביאים: "מה מעבדות לחרות אומרים שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן?" - והדברים תמוהים. על פי זה יוצא שההנחה היא שנס פורים גדול יותר מנס יציאת מצרים! שהרי מה בסך הכל היה ביציאת מצרים, 'עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' משם', אך לא היתה סכנת השמדה, לעומת זאת במלכות אחשוורוש היינו בסכנת חיים - אז אם אחרי שהשתחררו מעבדות צריך לומר שירה, קל וחומר שבהצלה מסכנת חיים צריך לומר שירה לאחר שניצלנו ממות! על פי הקל וחומר הזה נס פורים הוא אירוע משמעותי הרבה יותר מאשר יציאת מצרים וחג הפסח, ולכאורה זה נראה קצת מוגזם, שהרי פסח הוא החג המשמעותי ביותר שלנו, ועניין יציאת מצרים הוא היסוד החשוב ביותר בכל התורה כולה. את חג הפסח אנו חוגגים שבעה ימים כל שנה, ומספרים ביציאת מצרים בליל הסדר, ומזכירים את יציאת מצרים בכל יום, בוקר וערב. כל החגים הם זכר ליציאת מצרים, ומצוות נוספות רבות הן כולן זכר ליציאת מצרים. עשרת הדברות פותחות

במילים "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". יציאת מצרים היא היסוד לכל המצוות כולן, והיאך אפשר לומר שיסוד חשוב זה הוא פחות ערך ביחס לנס שהיה בפורים?

מדוע אין אומרים הלל על נס שנעשה בחו"ל?

נמשיך בסוגיא. שואלת הגמרא: "אי הכי הלל נמי נימא", אם צריך לומר שירה כמו בפסח אז למה קוראים מגילה ולא אומרים הלל? עונה הגמרא: "לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ". נס פורים היה במלכות פרס ומדי ולא בארץ ישראל, ועל נס שלא בא"י לא אומרים שירה. וגם זה אינו מובן: למה לא? אם הקב"ה עשה לנו נס והציל אותנו ממוות לחיים, מדוע לא נאמר הלל? אז מה אם זה אירע בחו"ל?

על התירוץ הזה הגמרא שואלת מייד, הרי גם נס יציאת מצרים היה בחוץ לארץ - "יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה?" מתרצת הגמרא: "כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה. משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה". כלומר, לפני שנכנסו לארץ ישראל נחשבו גם ניסים בחו"ל כניסים שאומרים עליהם שירה, ולכן ביציאת מצרים אמרו שירה, אבל אחרי הכניסה לארץ לא אומרים שירה על ניסים שנעשו בחו"ל. וצריך להבין מדוע לא אומרים הלל על נס שנעשה בחו"ל, סוף סוף זהו נס!

סיכום עד כאן: הגמרא שאלה מדוע לא אומרים הלל על נס פורים, ותירצה שלא אומרים הלל על נס שנעשה בחו"ל.

היאך סיפור המגילה נחשב כהלל ושבח לקב"ה?

בא רב נחמן ומתריך תירוץ אחר: "רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא". באמת אפשר לומר הלל על נס שנעשה בחו"ל, אז למה לא אומרים הלל בפורים? כן אומרים הלל! קריאת המגילה היא ההלל! ולכאורה תמוה, איך אפשר לומר שקריאת המגילה היא הלל, הרי שם ה' אינו מוזכר במגילה אפילו פעם אחת, וכי יש כאן שבח והלל לקב"ה? סיפור המגילה נראה לכאורה סיפור חולין גמור. אספר לכם סיפור: פעם אחת פנה במאי ידוע אל אבי מורי זצ"ל ואמר לו שהוא רוצה לעשות סרט על מגילת אסתר. הוא קרא את המגילה והתרשם מסיפור העלילה היפה, ומצא שם את כל האלמנטים הדרושים לסרט משובח: סיפור מרתק, בגידה, דמויות מורכבות, נשים יפות, גברים

שמשחקים בכוח וכבוד, תככים בחצר המלוכה, שקרים, הכל. רק דבר אחד הוא לא להבין - למה היהודים קוראים את הסיפור הזה בבית הכנסת? הוא לא הצליח להבין מה דתי בסיפור הזה? מה ההבדל בין מגילת אסתר לשאר סיפורי מעשיות, שגם בהם יש צירופי מקרים ומעשי ניסים מעין אלה. ואף אנחנו צריכים להבין היאך קריאת המגילה יכולה להיחשב כהלל לקב"ה?

נס פורים אינו גאולה שלמה

רבא מתרץ תירוץ אחר. גם רבא מודה לרב נחמן שאפשר לומר הלל על נס שנעשה בחו"ל, אבל לדעת רבא מגילה אינה נחשבת הלל. רבא אמר: בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש? אכתי עבדי אחשוורוש אנן". טוען רבא כי הגאולה בפורים לא היתה גאולה שלמה. כשיצאנו ממצרים נגאלנו לגמרי מן השיעבוד ויצאנו מידי של פרעה, אך בנס פורים לא השתחררנו מעולו של אחשוורוש. מרדכי היהודי, עם כל גדולתו, לא היה אלא משנה למלך אחשוורוש, אך לא לקח את מקומו, ועדיין היינו תלויים בחסדיו של אותו רשע.

לאחר שגלו ישראל אפשר לומר הלל על נס שבחו"ל

אומרת הגמרא: "בין לרבא בין לרב נחמן קשיא" - כיצד אמרו רבא ורב נחמן שאפשר להגיד הלל על נס שנעשה בחוץ לארץ, הרי ראינו כברייתא שאמרה שמשנכנסו ישראל לארץ כבר אי אפשר לומר שירה על נס שנעשה בחו"ל! מתרצת הגמרא: "והא תניא, משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה, כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון". כלומר, כשהיו ישראל בארץ אי אפשר היה לומר הלל על נס שנעשה בחו"ל, לא היה לזה 'הכשר', אבל כשגלו ישראל מארצם הוכשרה חו"ל לומר הלל על ניסים שנעשו שם. וצריך להבין איך זה שפעם אומרים הלל על נס שנעשה בחו"ל ופעם לא אומרים, והיאך 'הכשר' זה משתנה על פי תקופות ההיסטוריה?

עד כאן סוגיית הגמרא, עתה ננסה לענות על השאלות שהעלינו, ועל ידי כך נרד לעומקם של דברי חכמים בסוגיא זו.

ההבדל בין תקופת הנביאים לתקופת החכמים

שאלה ראשונה ששאלנו היא שאלה חשובה מאוד: מדוע דווקא חכמים יכולים להוסיף על דברי תורה ואילו הנביאים אינם יכולים? מה ההבדל בין חכמים לנביאים? אם נשים לב נראה שנס פורים התרחש בדיוק בתפר, בתקופה שבין סוף ימי הנביאים לתחילת תקופתם של חכמים. חגי זכריה ומלאכי היו אחרוני הנביאים, והם היו בתחילת בית שני מייד אחרי נס פורים. יש כאן מעבר מתקופה אחת לתקופה שניה - "ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה" (אבות פ"א מ"א), ויש כאן למעשה תחילתה של מציאות חדשה בהיסטוריה היהודית. במציאות הראשונה אסור להוסיף ואסור לגרוע שום דבר, אבל במציאות החדשה יש כוח בידי חכמים להוסיף מצוות ותקנות מדבריהם ולגזור גזירות. חז"ל אף אמרו "חכם עדיף מנביא", כלומר, יש בכוחו של חכם מה שלא היה בכוחו של נביא. מהו הטעם להבדל כה משמעותי בין התקופות?

דבריו של נביא הם למעשה דבר ה'. אם נביא מוסיף משהו הרי הוא כמוסיף על דברי תורה ממש. לעומת זאת חכם שמוסיף הוא אינו מוסיף על התורה. התורה נשארת בלא שינוי, והתוספת נחשבת כדברי חכמים. התורה נתנה רשות לחכמים להוסיף עליה תוספות, אבל תוספות אלה הם 'מדרבנן' ולא 'מדאורייתא'. מוכרחים לשים לב לעניין זה כי הוא יסוד חשוב. לכאורה ישאל השואל: סוף סוף הרי אנו מחוייבים לשמוע לדברי חכמים, ואם כן מה זה משנה אם הדבר אסור מן התורה או מדברי חכמים, בכל מקרה אסור לעשות זאת! אלא באמת יש להיזהר שלא לבלבל את היוצרות ולא להפוך מצוה דרבנן למצוה דאורייתא.

מטרתו של "סייג לתורה"

ידועים דברי אנשי כנסת הגדולה במסכת אבות, שאמרו "ועשו סייג לתורה". באבות דר' נתן על משנה זו מבואר שגם אדם הראשון עשה סייג לתורה - לאדם עצמו נאמר רק לא לאכול מן העץ, ואילו הוא אמר לאשתו שאסור גם לגעת בעץ וגם בנגיעה יש עונש מיתה. על כך אומר שם אבות דר' נתן שהסייג הזה שעשה אדם הראשון גרם לנזק, שמאחר שנגעה בעץ ולא מתה סברה ואמרה: כמו שנגעתי ולא נענשתי כך גם אם אוכל מן הפירות לא אינני עונש. דבריו של אבות דר' נתן ברורים - הסייג שעשה אדם הראשון היה סייג גרוע. אף, אם באמת כן, מדוע הביא זאת כדוגמה להוראת המשנה "עשו

סייג לתורה" - הרי זוהי דוגמא הפוכה! אל תעשו סייג כי הוא גורם לנזק וטעות! זהו סייג שאין לעשות אותו! אלא התשובה לכך פשוטה: הבעיה בסייג שעשה אדם הוא בכך ששיקר לאשתו. אילו היה אומר לה בפירוש שהאיסור האלוקי הוא אכילה מן העץ, אלא שכדי להימנע מן האכילה כדאי להם לקחת על עצמם הגבלה נוספת ולהתרחק כליל מן העץ ואף לא לגעת בו - היתה אשתו מבינה בדיוק את משמעות הנגיעה בעץ. אך הוא טעה בזה ואמר לה שאיסור הנגיעה שווה לאיסור האכילה ואת שניהם אסר ה' עצמו! בכך גרם לתקלה, כי האשה לא ידעה שהאיסורים אינם שווי ערך, והאחד הוא עיקר ואילו השני הוא תוספת וסייג.

יש לדעת ולהבחין בין עניינים שהם מן התורה לבין אלו שהם מדברי חכמים, לבין אלו שהם מידת חסידות ומנהגים. אם נערבב בין המושגים ונתייחס אל הכל כאיסור שווה, נגיע, חלילה, לידי תקלות. כל אדם נתקל במצבים בהם הוא צריך לפסוק הלכה לעצמו, ולכן חשוב לדעת אלו דברים ניתן להקל בהם בשעת הצורך ואלו אסור להקל בהם כלל. אם הכל אסור בדרגת חומרה שווה זה קשה מאוד, ואדם יבוא לידי ייאוש ולא יקיים כלום.

דוגמא קטנה לכך למדתי מן הניסיון בדרך הקשה. בישיבה אצל אבא זצ"ל היה מנהג לעשות הפסקה בתפילת שבת בין שחרית למוסף, לעשות קידוש ולאכול סעודה קלה עם דבר תורה נחמד. כאשר פתחתי את הישיבה בפריס חשבתי שאני חכם יותר מאבא שלי, ויותר דתי ומחמיר ממנו. מה פתאום לעשות קידוש באמצע התפילה? ובפרט לשיטת אחינו הספרדים שמחמירים יותר בזה, זה באמת לא מתאים. זה נראה כמו קולא גדולה ולא ראוי לעשות כך. לכן בישיבה שלי הנהגתי מנהג אחר, ותפילת שבת התקיימה כסדרה בלי להפסיק באמצע לקידוש. אך הנה לאחר זמן שמתני לב לכך שספסלי בית המדרש מתרוקנים אחד אחרי השני בתפילת שבת. הלכתי אל חדרי הפנימיה לראות היכן הם התלמידים, ומצאתי אותם בחדרים אוכלים ושותים בלי קידוש ובלי דבר תורה באמצע התפילה. או אז הבנתי עד היכן הגיעה חכמתו של אבא זצ"ל, וכמה הנהגתו התאימה לבני הנוער. הוא הבין אותם וידע כיצד אפשר להקל עליהם ולא להחמיר, על מנת שלא יבואו לידי תקלה. מי שרוצה להחמיר ולא לאכול באמצע התפילה יכול להימנע מלעשות זאת, ותבוא עליו ברכה, אבל כאשר אתה מתנהל עם תלמידים צעירים אתה צריך לזכור שכל המוסיף עלול לגרוע.

שינוי תקופה שמהווה שינוי הנהגה של הקב"ה בעולם

על פי זה נבין את ההבדל בין הנביאים לחכמים. הנביאים אומרים את דבר ה' ומעבירים את רצונו לעם, וכל תוספת שהיו מוסיפים היתה הופכת לדבר ה', ומשום כך לא יכלו להוסיף על דברי תורה. לעומתם החכמים קיבלו רשות מיוחדת מן התורה להוסיף. אך יתרה מזו - יש כאן שינוי תקופה והנהגה. כל זמן שהיתה נבואה היו הנביאים מלמדים את העם מה לעשות ומהו רצון ה' מהם. הקב"ה היה מצווה את העם דרך הנביאים ומורה את דרכם. בתחילת בית שני פסקה הנבואה ועברה הסמכות לחכמים - האחריות עברה מן הקב"ה אל האדם. הקב"ה רוצה שמכאן ואילך בני האדם יקחו אחריות, בתוך מסגרת מצוות התורה, וידאגו לכך שהתורה תישמר. השינויים המתרחשים בעולם מכריחים את החכמים בכל דור להוסיף תקנות ולגזור גזרות על מנת לשמור את מצוות התורה בעם ישראל. לפעמים צריך להקל במשהו, לפעמים צריך להחמיר, להוסיף איזו תוספת, וכדומה. זהו התפקיד שנתנה התורה לחכמים, ובכך נפתחה תקופה חדשה ששינתה את היהדות בצורה משמעותית - ותקופה זו החלה בזמנו של נס הפורים. זוהי התחלתה של תקופת ה'הסתר פנים'.

עניין ההסתר פנים הוא דבר נפלא! כאשר הקב"ה מסתיר עצמו הוא למעשה מעביר את שרביט הנהגה אל בני האדם. הקב"ה כבר לא אומר לנו ישירות מה לעשות אלא נותן לחכמים את הכוח והרשות לדעת זאת בעצמם, על פי הכללים שנתן בידם, ועל פי החכמה שחלק להם.

הודאה טבעית שאינה מכוחו של ציווי

שאלה שניה ששאלנו היתה מדוע, אם כן, לא נמנעו הנביאים לקבוע לנו את קריאת המגילה בפורים? מה ראו בזה לחרוג ממנהגם? על כך הביאה הגמרא קל וחומר, כלומר ההגיון מחייב זאת! וכאילו זועקת הגמרא: איך אפשר שלא להודות לקב"ה על כך שהציל אותנו? איך אפשר שלא לומר שירה? אם מעבדות לחרות אמרנו שירה, אז על הצלה ממות לא נאמר שירה? אי אפשר שלא לומר שירה ולהודות על כך!

זכורני במונטרה, בראשונה היו אומרים הלל ביום העצמאות בלי ברכה. שאלו את אבא וצ"ל, מדוע לומר בלי ברכה? מדוע לא לברך? והוא ענה להם תשובה יפה: אני לא אומר את ההלל בגלל ש'ציונו'! אני אומר את ההלל בגלל שאני לא יכול שלא לומר את ההלל. זה בלתי אפשרי! זהו קל

וחומר', זה היגיון פשוט שצריך לומר את ההלל, לא בגלל ש'צריך', לא בגלל שמחייבים אותי, אלא איך לא אודה לה' יתברך על כל מה שקורה בדור שלנו?!

ביקרתי לאחרונה חיילים מן הישיבה שמשתים בדרום, והיה זה מרנין לב לראות מקרוב את 'תחיית המתים' שקרתה לעמנו בדורות האחרונים. לפני 60 ו70 שנה היה עם ישראל בסכנת מוות, סכנה חמורה יותר ממה שהיה בפורים, שהרי בפורים הסכנה היתה רק בתכנון אך לא ירדה אל עולם המעשה, מה שאין כן בשואה שם היתה השמדה ממש, בפועל, אלא שב"ה לא עלה בידם לעשות כל אשר יזמו לעשות. ואחרי כל התופת הזאת הוציא אותנו הקב"ה משם והביא אותנו אל הארץ הטובה הזאת - איך לא נודה ונתפלל לה' יתברך? זה בלתי אפשרי לא להתפלל!

משום כך היו הנביאים מוכרחים להוסיף את מקרא מגילה, למרות שלא הוסיפו כלום על דברי תורה, כי לא יכלו שלא להודות לה' יתברך על הנס הגדול שנעשה לעם ישראל באותו הדור.

נס שנעשה בחו"ל נותן לגיטימציה למציאות ישראל בגלות

שאלנו כיצד יתכן לומר שנס פורים גדול יותר מנס יציאת מצרים, עד כדי שאפשר לעשות קל וחומר מפסח לפורים? ! נענה על כך מייד בסמוך. נמשיך במהלך הגמרא:

הגמרא שואלת מדוע בעצם תיקנו לנו הנביאים לקרוא מגילה ולא תיקנו לומר הלל? על כך היא מתרצת שלושה תירוצים:

תירוץ ראשון - אין אומרים הלל על נס שנעשה בחוץ לארץ. אין הכוונה שאי אפשר לומר הלל אם אנחנו עדיין בגלות, כי את זה אומרת הגמרא בהמשך בדברי רבא, אלא יש עניין מהותי בכך שאי אפשר לומר הלל על נס שנעשה בחו"ל.

שאלנו מדוע כך הוא הדבר? נס שנעשה בחוץ לארץ כביכול 'נותן לגיטימציה' למציאות של עם ישראל בחוץ לארץ. כמובן שהקב"ה מלוא כל הארץ

1. אמנם בשנים האחרונות אמר אבא זצ"ל להגיד הלל בברכה, כי אם אומרים בלי ברכה חלק מן הציבור חושב שסתם אומרים פרק תהילים, ולכן צריך לומר את הברכה כדי לתת לזה חשיבות של הלל, אמנם במהות אמירת ההלל היא לא בגלל שיש ציווי אלא בגלל שזה בלתי אפשרי שלא לומר את ההלל.

כבודו, ומשגיח ופועל גם בחו"ל, וח"ו לחשוב אחרת, אך עיקר השראת שכינה הוא בארץ ישראל, ואם ייעשה נס בחו"ל הרי כביכול גם לחו"ל יש חשיבות. אלא בחו"ל ההשגחה היא נסתרת ולא גלויה בשום אופן, ויתכן וזאת גם הסיבה שנס פורים היה נס נסתר. אך אפילו אם נס פורים היה גלוי, ומרדכי היה יורש את מקומו של אחשוורוש, גם אז לא היינו אומרים הלל על נס שנעשה בחו"ל, כי אין לתת לגיטימציה למציאות של השכינה בחו"ל. אמנם נס יציאת מצרים התרחש עוד בטרם נכנס עם ישראל לארץ, ומקומו הנכון היה עדיין בחו"ל, ולכן אפשר לומר הלל על נס שנעשה שם בחו"ל.

נס נסתר מול נס גלוי - מה גדול יותר?

תירוץ שני - "רב נחמן אומר קרייתא זו הלילא", קריאת המגילה היא עצמה ההלל! ושאלנו היאך אפשר לומר כן, הרי שם ה' לא מוזכר כלל במגילה, והיא נראית כסיפור מעשיות חולין לכל דבר, ואיך אפשר לראות כאן דברי שבח והלל לקב"ה!

כדי לענות על שאלה זו צריך להבין את ההבדל בין נס נסתר לנס גלוי, ולהבין שנס נסתר גדול פי כמה מן הנס הגלוי. ראשית, לימדנו ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי (מאמר חמישי) שהקב"ה הנהיג ש'עולם כמנהגו נוהג', בדרך הטבע. יש חוקי טבע, יש מקרים שקורים בו, יש השגחה, אך יש אחריות על האדם. הקב"ה בחר להנהיג את העולם בדרך נסתרת ולתת את הדגש על אחריותו של האדם בעולם. כאשר מתרחש נס גלוי, כגון יציאת מצרים, קריעת ים סוף, אזי אנו רואים את חותמו הברור של ה' יתברך, אבל בשאר אירועים של החיים - יכול להיות שזה מעשה אלוקי, יכול להיות שזה מקרי, יכול להיות שזה טבעי. כך רצה הקב"ה שהעולם יתנהג. הנהגה כזו יכולה להביא את האדם לטעות ולחשוב ש'עזב ה' את הארץ', חלילה, וכל המציאות היא מקרית, ונתונה למקרים ולמעשי בני אדם. להסרת טעות זו באה מגילת אסתר. סיפור המגילה כל כולו מקרי וטבעי. כל פרט ופרט שהתרחש בסיפור נראה טבעי לגמרי: טבעי שמלך מזמין את אשתו למשתה, טבעי שהיא מסרבת לבוא, הרי אשה אינה רוצה להרגיש שהיא שפחה של הבעל. מעשים בכל יום שיש אנשים שמתכננים להתנקש בחייו של השליט, זה קורה בכל מקום בעולם, ובמיוחד בתקופה שלנו בכל הארצות השכנות. טבעי גם שהם נתפסים ועומדים לדין ונענשים. אם כן כל פרט מן המגילה בפני עצמו הוא אירוע טבעי לגמרי, אך כאשר מסתכלים על כל סיפור המגילה מתחילתו

ועד סופו מבינים שכל השתלשלות המקרים היא אלוקית ומושגחת. המסר של המגילה הוא שלא רק נס הוא מעשה אלוקי אלא כל המציאות היא פועלו של ה' יתברך. סיפור המגילה מתמשך על פני 9 שנים (מתחיל בשנת 3 לאחשוורוש, והפור היה לחודש אדר בשנת 12 למלך אחשוורוש), ולאורך כל התקופה הארוכה הזאת אנו רואים את פעולת הקב"ה הנסתרת המתמשכת וצומחת לאורך זמן. עכשיו אנו מבינים היאך קריאת המגילה היא ההלל הגדול ביותר - כי הכרה בהשגחת ה' התמידית והקבועה במציאות היא משמעותית יותר מהכרה במעשה נס יחיד.

ועוד יש לומר. כדי לעשות נס צריך שיהיו לבעל הנס זכויות. הנה חז"ל אומרים במדרש (שיר השירים רבה) שגם ביציאת מצרים היו קולות מצד מידת הדין שאמרו: מדוע אתה רוצה להציל את ישראל ולהרוג את המצרים - 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה! וכדי להשתיק את מידת הדין היה צריך הקב"ה להסביר שעוד מעט עם ישראל יקבל תורה בהר סיני. כדי לעשות נס צריך להשתיק את מידת הדין, ואת זה אי אפשר לעשות בכל פעם, כי באמת אין הצדקה לעשות ניסים למי שאינו זכאי להם. מצד שני, אין הקב"ה יכול לעמוד מן הצד ולראות את עם ישראל נאנק תחת אויביו ונגד העומדים עליו לכלותו בכל דור ודור! אם כן מה אפשר לעשות? להציל את עם ישראל בסתר, שאף אחד לא יידע וממילא אף אחד לא יתלונן. גם בנס פורים לכאורה לא היו ראויים ישראל להינצל, שהרי נהנו מסעודתו של אותו רשע שחגג את חורבן בית המקדש - אלא באמת הקב"ה לא הציל, ולא עשה נס. הכל היה במהלך טבעי, ובהנהגה זו לא יכולים המקטרגים להתלונן ולקטרג.

ומעלה נוספת יש לנס נסתר על נס גלוי. כדי לעשות נס נסתר יש לשלוט על כל ההויה, על כל המציאות. להצמיח ישועה שתצמצם לאט לאט עד שבזמן הנכון היא תצא אל הפועל הוא דבר 'מסובך' יותר מאשר לעשות נס גלוי מקומי, חד פעמי. הרבה יותר קל לעשות נס גלוי מנס נסתר. אנשים רבים ניצלו מסכנות גמורות בזכות משהו שהיה שם 'במקרה'. אם נברר ונבדוק נגלה שכדי שאותו אדם יגיע לשם במקרה היה צריך לזה צירוף מקרים מיוחד במינו עם פרטים רבים ומורכבים. מעשים כאלה מתרחשים בכל יום, ולכאורה אלו דברים פשוטים, אך מאחוריהם מסתתר תכנון מדויק ומבהיל בעוצמתו. אלו המקרים שאם נתבונן בהם נבין שכל המציאות שסביבנו היא מציאות אלוקית. "קריאתה זהו הללה" - אין לך הלל גדול מן ההכרה שכל

המציאות על כל ענייניה מתנהלת בהשגחה אלוהית מדוקדקת. כמובן אין לשכוח שכדי לזכות לסייעתא דשמיא היה צורך בצום ובתפילה, ואסתר היתה צריכה אומץ גדול כדי להיכנס לאחשוורוש, אך כפי שאמר לה מרדכי "רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר" - אם אסתר לא היתה בוחרת לפעול בדרך זו היתה הגאולה מגיעה על ידי פעולה של מישהו אחר. בני האדם לוקחים אחריות ובוחרים לפעול כדי להגיע לתוצאות שהקב"ה רצה בהם. "קריאתה זהו הללה".

בכך גם מיושבת הקושיא כיצד יתכן לומר שנס פורים גדול מנס יציאת מצרים בקל וחומר - משום שנס פורים הוא נס נסתר ויציאת מצרים היתה נס גלוי, וכאמור, נס נסתר מעלתו גדולה יותר מנס גלוי!

יציאה מעבדות לחירות

במהותה חשובה יותר מהצלה ממוות לחיים

תירוץ שלישי - לא אומרים הלל כי הגאולה איננה שלמה, שהרי עדיין לא הגענו לארץ ישראל ולא יצאנו משעבוד הגויים. כאן הגמרא עושה מהפך של 180 מעלות. בתחילת הסוגיא קבעה הגמרא שנס פורים הוא נס גדול מאוד, אפילו גדול יותר מיציאת מצרים, משום שיש בו הצלה ממוות לחיים. רבא אומר הפוך: יציאת מצרים היא נס גדול יותר, שהרי יצאנו משיעבוד לגאולה גמורה, ואילו בפורים לא יצאנו לחירות ולא נגאלנו. רבא מחדש לנו הסתכלות חדשה. יציאה מעבדות לחירות במהותה חשובה יותר מהצלה ממוות לחיים! כאשר אתה יוצא לחירות אתה בן חורין לעשות כרצונך, ויכול לעבוד את ה' יתברך בבחירה גמורה. להינצל ממוות ולהישאר עבד לא נותן לך ערך מהותי, כי חיים בלא חירות הם חסרי משמעות אמיתית, חסרי מהות ותכלית. החיים הם הכלי שניתן לאדם כדי לעשות את המהות. משל למה הדבר דומה? לנר המפיק אור. הנר הוא חשוב מאוד כי בלי הנר אין אור, אבל לנר אין חשיבות עצמית. כל עניינו הוא להאיר ואם אין הוא יכול להאיר הוא מאבד את חשיבותו. בלי חיים אין תורה, אבל חיים בלי תורה הם חסרי מהות. רבא בא והופך לנו את ההסתכלות ומדגיש כי הגאולה השלמה היא התכלית, ונס שהציל אותנו ממוות אבל לא גאל אותנו הרי הוא נס חסר, ועל נס כזה לא אומרים הלל.

נס פורים דומה ליציאת מצרים - שניהם הכשירו את כניסת ישראל לארץ

לסיום שואלת הגמרא: לפי רבא ורב נחמן אפשר לומר הלל על נס שנעשה בחוץ לארץ, ואיך אפשר לומר כן, הרי לעיל ראינו בבחייתא שלאחר שנכנסו ישראל לארץ שוב לא הוכשרה חו"ל לומר הלל על ניסים שנעשו בה! מתרצת הגמרא? זה נכון, אבל לאחר שיצאו ישראל לגלות שוב הוכשרו כל הארצות לומר שירה על נס שנעשה בהן. קביעה זו של הגמרא נותנת לנו מימד נוסף להבנת משמעותו של פורים - יש דמיון בין נס הפורים לנס של יציאת מצרים! המצב של עם ישראל ביציאת מצרים זהה למצבם בגלות, ולכן הוכשרו כל הארצות לומר שירה. ביציאת מצרים אנחנו לא מודים לה' על 'נס שנעשה בחו"ל', אלא אנחנו מודים לה' על נס שלמעשה הביא אותנו מחו"ל לארץ. המטרה הסופית של הקב"ה ביציאת מצרים היתה להביא אותנו אל ארץ הקודש והמקדש, וכפי ששרו ישראל בשירת הים: "תביאמו ותיטעמו בהר נחלתך". ביציאת מצרים חל מפנה, ועם ישראל התחיל באותו רגע את הכניסה לארץ ישראל. גם בחג הפורים חל מפנה, ושמחת הפורים התחילה את שיבתם של היהודים לארץ ישראל. מרכזי עתיד להיות חבר בסנהדרין ויעלה עם עזרא ונחמיה לארץ, והם יבנו את בית המקדש השני. זוהי חשיבותו המיוחדת של חג הפורים. זהו לא רק נס שהוציא אותנו ממוות לחיים אלא זהו נס שמבטא את סוף הגלות. סעודתו של אותו רשע היתה לחגוג את חורבן בית המקדש, וישראל שנהנו מאותה הסעודה כביכול השלימו עם החורבן והגלות, וכבר איבדו את התקוה לחזור אל הארץ, וחטאו בזה, ואילו הנס גרם לתפנית ולשינוי. הנס הכין את שיבתם של ישראל אל הארץ ופתח פתח לסיומה של הגלות. זוהי ההשוואה בין יציאת מצרים לנס פורים.

משמעויות חג הפורים וההשוואה לדורות שלנו

ראינו, אם כן, בסוגיית זו כמה משמעויות של חג הפורים: כמה מוכרחים להודות על נס של הצלה ממוות לחיים, ראינו את חשיבותו וגדולתו של נס נסתר ושל אחריות האדם וחכמים, ראינו כמה חשובה חירות אמיתית, וראינו שנס פורים הכשיר את שיבת ציון ובניית בית המקדש השני. את כל המשמעויות האלה זכינו לראות בתקופה שלנו: ניצלנו ממוות לחיים - היינו בסכנת השמדה גמורה בחו"ל, וגם במלחמה על ארץ ישראל היינו

במיעוט ובעז"ה ניצחנו במלחמה. יצאנו מעבדות לחירות - הגענו לעצמאות לאומית, מצב שאפילו בבית שני לא הגענו אליו לגמרי עד לימי החשמונאים בנס חנוכה. זכינו לשוב לארץ ישראל אחרי שנות גלות ארוכות מאוד. וכל התהליך הזה נעשה במהלך נסתר, תוך שיתוף פעולה מיוחד בין הקב"ה והאדם. מצד אחד ההשגחה עדיין פועלת בצורה נסתרת, אך מדי פעם אנו זוכים גם להשגחה נגלית יותר, ואנחנו מרגישים מדי יום היאך הקב"ה עושה לנו ניסים על מנת להציל אותנו מכל אויבינו מסביב. התהליך הזה בו אנו מצויים עתה הוא תהליך פלאי, ובכל מציאותנו בארץ ישראל אנו רואים בעינינו את שיתוף הפעולה בין מעשי האדם ובין סייעתא דשמיא, בדיוק כמו שלמדנו בפורים שצריך האדם לפעול בתקופה בה הקב"ה נסתר, ובנוסף אנו רואים בחוש את השגחתו של הקב"ה. נמצא שבדור זה עלינו להודות גם על יציאת מצרים, גם על פורים, וגם על תהליך שיבת ציון ועצמאותנו בימים אלה.

המל
הדב
דבר
הדב
בן
הש

לפני זוזר בית הנשים לדעת את שלום אשתו ימיו
ינשה בה ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך
אזשורוש מוקץ היות לה כדת הנשים שנים נשר
זדש' כי כן ימלאו ימי מרוקיהן ששה זדשים
בשמוץ המר וששה זדשים בשמים ובתמרוק
הנשים ובזה הנערה באה אל המלך את כל אשר
תאמר ינתן לה לבוא עמה מבית הנשים עד בית

ל מדינות המלך אל מדינה ומדינה
ם ועם כלשוננו להיות כל איש שרר
כלשון עמו
ה כשך זכות המלך אזשורוש
ני ואת אשר עשתה ואת אשר
מרו נערי המלך משרתיו יבקשו
ברנולות טובות מראה ויפקדו

